

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

УДК 811.316.728'25

Кучма Т.В., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ДЕФОРМАЦІЯ АНТРОПОНІМІВ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Писати твори для дітей, а тим більш їх перекладати – складний творчий процес, який потребує окрім знання двох мов, двох культур та текст-типологічних особливостей цих творів також розуміння внутрішнього світу дитини, сприйняття нею навколишньої дійсності (Шапошник, 2011, с. 250).

Імена персонажів зарубіжних книг для дітей є цікавим об'єктом вивчення для лінгвістів. Питання необхідності перекладати такі імена залишається відкритим у перекладознавстві. Багато перекладачів дотримуються думки, що єдиним варіантом передачі власних назв залишається транскрипція/транслітерація. Але часто при перекладі виникає питання, як зберегти і передати образність імені, характеристику героя тощо. Автори, що створюють такі імена героїв, роблять це навмисно, вони вкладають в ім'я додаткові особливості, властиві персонажу, і переклад такого імені простою транскрипцією або транслітерацією не передає закладеного задуму автора, персонаж втрапить частину свого образу, а глядач не зрозуміє закладеного сенсу.

Персонажі дитячих книг і фільмів від самого початку отримують за задумом авторів так звані «промовисті імена», які втрачать свою актуальність, якщо їх не перекладати. Оскільки такі твори орієнтовані на дитячу аудиторію, то значення імен повинні бути зрозумілі, і перекладачеві необхідно вдаватися до застосування прийомів перекладу для досягнення відповідної адекватності та еквівалентності імен.

Існує три найбільш поширених методи перекладу власних назв – транслітерація, транскрипція та калькування. Вибір певного методу перекладу власних назв, що зберегли свою семантику, зумовлюється традицією, що розповсюджується навіть на вигадані імена та

прізвиська. Остаточний вибір способу перекладу все ж покладається на перекладача. Цей вибір можуть зумовлювати такі чинники, як традиція передачі, прагматична та комунікативна мета застосування власних назв, співвіднесеність морфологічних, фонетичних та графічних норм мов, переклад між якими здійснюється тощо.

Окрему сферу зацікавленості науковців складають питання перекладу дитячої літератури. Художні твори для дітей рясніють онімами, фразеологізмами, каламбурами, оказіоналізмами, пестливими формами слів, що безперечно створює певні труднощі при відтворенні їх засобами іншої мови. Окрім цього, переклад таких творів, як і будь-яких інших художніх типів текстів, повинен бути максимально адекватним оригіналу, не викривляти дійсність, зберігати художню своєрідність. Особливою умовою роботи перекладача з дитячою літературою є врахування вікових особливостей читачів. Важливим також убачається відчуття тонкої межі між певним одомашненням твору задля легшого розуміння його дитиною та збереженням національної специфіки оригіналу, яка збагачує кругозір юних читачів (Шапошник, 2011, с. 251).

Ступінь доместикації чи форенізації залежить від вікових особливостей цільової аудиторії та індивідуального рішення перекладача. У дитячій літературі часто зустрічаються каламбури, які безперечно представляють неабияку складність при перекладі. При відтворенні каламбуру дуже часто замало лише відтворити зміст каламбура оригіналу у новій мовній формі, перевираженню підлягає й сама форма оригіналу – фонетична й/або графічна. Більш того, нерідко доводиться навіть змінювати зміст каламбуру вихідного тексту на новий, якщо неможливо зберегти оригінальний, поскільки план вираження виявляється важливішим за план змісту (Влахов, Флорин 1986, с. 362).

Канонічні, неканонічні та запозичені імена, як зазначає М. А. Венгренивська (Венгренивська, 2008, с. 204), не складають особливих труднощів для перекладу, стосовно якого вони є інваріантними і транскрибуються як звичайна онома. Проблеми виникають із власне казковими, вигаданими іменами та назвами, співвіднесеними з героями казки, з фантастичними персонажами та чарівними предметами. Багато з них настільки своєрідні і національно специфічні, що не дозволяють засобами іншої мови «повторити неповторне». У таких випадках може йтися лише про відносну адекватність перекладу, і ступінь цієї відносності залежить

не лише від особливостей мови перекладу, а й від майстерності перекладача.

А. Якимчук (Якимчук, 2007, с. 217) зазначає, що кожен текст існує в певному комунікативному контексті, й він закріплений за якоюсь культурою. У зв'язку з цим існують два методи перекладу:

Переклад-одомашнення – заміщає елементи похідного тексту, які є специфічними культурними елементами культури оригінала, елементами культури адресата; переклад асимілює текст оригінала до контексту культури адресата.

Переклад-очуження – намагається передати специфічні культурні елементи тексту оригіналу як такі. Найбільш важкими є випадки, коли культурна різниця є настільки великою, що для читача перекладу необхідно спочатку створити передумови для розуміння, щоб зробити можливим адекватне сприйняття тексту.

Розглянемо, як перекладає В. Василюк приклад мовної гри у повісті-казці О. Пройслера «Der Räuber Hotzenplotz» (в перекладі «Розбійник Гуцик-Буцик»).

Герої твору мешкають у невеличкому містечку та навколишньому лісі: Räuber Hotzenplotz – розбійник Гуцик-Буцик, Großmutter – бабуся, її онук Kasperl – Касперль, його друг Seppel – Зеппель, поліцай Dimpfmoser – Дімпфельмозер, Zauberer Petrosilius Zwackelmann – чаклун Петрозилій Лихолюб.

При перекладі назв персонажів В. Василюк традиційно використовує еквівалент Großmutter – бабуся, транскрипцію Kasperl – Касперль, Seppel – Зеппель, Dimpfmoser – Дімпфельмозер. Найцікавіше перекладено імена двох антагоністів: Hotzenplotz та Petrosilius Zwackelmann.

Ім'я Hotzenplotz – не винахід Отфріда Пройслера. Це місто в Сілезькій Моравії, яке письменник пам'ятав зі шкільних часів (Tollkötter 2012).

Проте ім'я розбійника, над яким довго думав автор, не викликало б ніяких асоціацій в українських читачів, тому при перекладі В. Василюк дав йому ім'я Гуцик-Буцик.

Sind Sie etwa – der Räuber Hotzenplotz? (Preußler)

– Може, ви отой розбійник Гуцик-Буцик? (Пройслер, 1992, с. 201)

Антропонім походить від звуконаслідування: *гуц* (вигук при підстрибуванні), *буц* (вигук на позначення зіткнення двох предметів, голів), спостерігається фонетична співзвучність другого компонента імені з першим, причому ця співзвучність виступає ще й внутрішньою формою імені. У розбійника сім ножів і шабля, які видають при рухові

гучні звуки, проте зменшувально-пестливий суфікс -ик говорить читачам про те, що не такий вже він і страшний (як і фольклорно-міфологічні персонажі з інших творів О. Пройслера – Мала Баба Яга, Привиденя, Водяничок).

Касперль, якого спіймав розбійник Гуцик-Буцик, прикидається недоумкуватим і навмисне перекручує імена розбійника та чаклуна.

«Was soll er Ihnen denn antworten?», sagte Kasperl an Seppels Stelle. «Sie wissen es ja viel besser, Herr Plotzenhotz!» (Preußler)

– А що йому вам відповісти? – мовив Касперль замість друга. – Ви самі краще все знаєте, пане Буцику-Гуцику! (Пройслер, 1992, с. 223)

О. Пройслер переставляє місцями першу і другу частину імені, аналогічно робить і В. Василюк.

У наступник репліках в оригіналі Касперль просто переставляє звуки імені розбійника «Oh, Verzeihung, Herr Lotzenpotz.» (Preußler)

– О, вибачте, пане Куцику-Пуцику! (Пройслер, 1992, с. 224)

«Aber natürlich, Herr Potzenlotz!»

– Авжеж, можу, пане Гудзику-Пундику!

Натомість перекладач підбирає співзвучні імена, які викликають сміх у читачів: куцик – короткий верхній одяг; пуцик – песик. Точна передача призвела б до виникнення важких у вимові, неблагозвучних імен, які нічого не дають для розуміння ситуацій, в яких опинився Касперль.

Ім'я чаклуна Petrosilius Zwackelmann В. Василюк також «одомашнює», замінює закінчення імені *Петрозілій*, а для передачі прізвища використовує авторський неологізм – композит *Лихолюб*.

«Natürlich, Herr Schnackelmann!» (Preußler) (schnackeln – дослівно *стукати, клацати*).

– Звичайно, пане Лихопупе! (Пройслер, 1992, с. 230)

«Sehr wohl, großer Zauberer Zeprodilius Wackelzahn!», sagte Kasperl ganz unschuldig. (Preußler) (Wackelzahn – дослівно *зуб, що хитається*).

– Авжеж, запам'ятаю, великий чаклуно Гіркозілля Пихослупе, – сказав Касперль зовсім невинно. (Пройслер, 1992, с. 230)

«Gute Nacht, großer Zauberer Eprolisius Dackelschwanz!» (Preußler) (Dackelschwanz – дослівно *хвіст такси*).

– На добраніч, великий чаклуно Відросілю Мухоїде! (Пройслер, 1992, с. 232)

За допомогою трансформації імен персонажів О. Пройслер демонструє кмітливість і винахідливість Касперля, створюється

комічний ефект діалогів, а завдяки перекладацьким неологізмам В. Василюка для українських читачів мовна гра видається більш цікавою, ніж у тексті оригіналу..

Список використаних джерел:

- Венгренивська, М.А. (2008). Казкові імена і назви та їх переклад: слов'яно-неслов'янський контекст. *Слов'янський світ*: зб. наук. пр. Київ: ІМФЕ імені М.Т. Рильського НАН України, 6, 203-220.
- Влахов, С., & Флорин, С. (1986). *Непереводимое в переводе*: монографія. Москва: Высшая школа.
- ЛС: *Літературознавчий словник-довідник*. (2006). За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. Серія: Nota bene. Київ: Академія.
- Пройслер, О. (1992). Розбійник Гуцик-Буцик. In: *Водяничок*. (с. 199-283). Київ: Веселка.
- Шапошник, О.М. (2011). До проблеми перекладу дитячої літератури. *Нова філологія*, 45, 250-252.
- Якимчук, А.П. (2007). Лінгвокультурна комунікація як випробовування для перекладача. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 34, 217-221.
- Preußler, O. Der Räuber Hotzenplotz. Available at: <https://www.kostenlosonlinelesen.net/kostenlose-der-raeuber-hotzenplotz/lesen/9>
- Tollkötter A. (2012). 50 Jahre «Der Räuber Hotzenplotz» 21.07.2012 *Deutschlandfunk*. Available at: <https://www.deutschlandfunk.de/50-jahre-der-raeuber-hotzenplotz-100.html>

УДК 81'373:81(420):81(477)

Мокра Т.А., асистент

*Донецький національний університет імені Василя Стуса
(Вінниця, Україна)*

**ФЕНОМЕН ЛАКУНАРНОСТІ В КОНТЕКСТІ
ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ (НА МАТЕРІАЛІ
АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

В процесі встановлення та ведення міжнародної комунікації, часто постає «перешкода», представлена наявністю лакун, які можна охарактеризувати існуванню у мові «прогалин», які приводять до виникнення непорозумінь між комунікатором і реципієнтом.

Мета дослідження полягає у вивченні поняття «лакунарності» та його характеристики у контексті інструментальних дієслів в англійській та в українській мовах.